

Az utolsó írásban EVGENY SHOKHENMAYER a RICHARD COATES által neologizmusként bevezetett *properhood* 'tulajdonnéviség, tulajdonnévi jelleg' terminus francia megfelelőjét keresi (115–122). A szóba jöhető megoldások számbavétele után a már egy ideje használatban lévő *proprialité* alakot javasolja felvenni az angol szakszó francia megfelelőjeként az ICOS (The International Council of Onomastic Sciences) terminológiai listájára, német nyelvű ekvivalenseként pedig a *Proprialität*-et nevezi meg.

4. Az *Onoma* 52. tanulmányai a névtan elméleti, módszertani és tematikai sokszínűségét bizonyítják; a kisebb terjedelmű cikkek újító szakkifejezés-javaslatai pedig nemzetközileg is hasznára válhatnak az onomasztikának.

MAYER PÉTER

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8344-8286>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Onoma 53. (2018)

Szerkesztők: OLIVIU FELECAN – UNNI LEINO. The International Council of Onomastic Sciences, Uppsala. 125 lap

1. A folyóirat 53. kötete tematikus szám: az irodalmi névtan elméleteivel foglalkozó kutatásokat ad közre. Lengyel, cseh, német, angol és amerikai szerzők angol nyelven írt, a témában megkerülhetetlen írásait tartalmazza, valamint három könyvismertetést közöl. Hat tanulmány olvasható benne, melyek mindegyike az irodalmi névadás általánosan alkalmazható elméletének kidolgozására, bemutatására, tanulmányozására törekedett, első sorban a tulajdonnevek irodalmi szövegekben betöltött szerepét állítva a fókuszba.

2. A folyóiratszámot – a rövid szerkesztőségi előszót (2) követően – a vendégszerkesztők: MARTYNA KATARZYNA GIBKA és RICHARD COATES bevezető írása nyitja (7–11). Az irodalmi névadás vizsgálatát gyakran másodlagosnak tekintik a tudományterület más (al)ágazataival szemben. Beszédes lehet az a tény, hogy teljes egészében az irodalmi névadás tanulmányozására irányuló nemzetközi tudományos folyóiratból csak kettő létezik. A bevezető a folyóiratszám összképének felvázolásával, az egyes tanulmányok tartalmának, főbb megállapításainak rövid áttekintésével zárul.

RICHARD COATES tanulmánya (11–31) az általa kidolgozott elméleti keretet (The Pragmatic Theory of Properhood: TPTP) mutatja be annak megvilágítására, hogy mit is jelent a jelentés a művészeti alkotásokban, elsősorban az irodalomban előforduló tulajdonnevek vonatkozásában. Különösen a tudatos történelmi cselekményként értelmezett névalkotás (onomatogenezis) nyelvi alapjaira összpontosít egy olyan irodalom-felfogásban, amely programszerűen minimalizálja a szerző szerepét. Ezen túlmenően szót ejt egyrészt a neveknek az olvasás folyamatába való bevonásáról, másrészt a nevek fordításának lehetetlenségéről

értekeznek. Fejtegetéseinek lényege többek között a szerzői műértelmezés rekonstrukciójának és a szereplői névválasztás módszerének megkülönböztetésében érhető tetten, ráirányítva a figyelmet a névadás eseményszerű, a szerző fejében végbemenő aktusára. Ugyanakkor szó esik a szerzővel megegyező nyelvi és kulturális háttérrel rendelkező olvasó szerepéről is a nevek megértésében, kiemelve, hogy a szerzői felelősség felől olvasható nevek az etimológiai értelmezésnek kitett nyelvi objektumok.

ŽANETA DVOŘÁKOVÁ írása (33–49) az irodalmi névadással foglalkozó cseh kutatások összefoglaló ismertetését adja cseh, német és lengyel nyelvészek és irodalomelméleti szakemberek munkásságát is figyelembe véve. Egyben összehasonlító elemzését nyújtja a tulajdonnevek (majdnem) azonos funkcióira utaló különböző kifejezéseknek is, kiegészítve azokat saját meglátásaival az adott kérdéskörben. Úgy véli, hogy a tulajdonnév funkciói az irodalmi névválasztásnak pusztán az egyik szempontját képviselik; a továbbiak az irodalmi műfaj, a kulturális hagyomány, a szerző poétikája vagy a kortárs poétika, valamint a formális nyelvi és szemantikai szempontok. Véleménye szerint az irodalmi nevek funkcióit ebben a tágabb keretben, kölcsönös kapcsolataikban és nem elszigetelten kell értelmezni, s mivel a névnek több funkciója lehet, így az összes irodalmi nevet a konkrét irodalmi szöveg keretében kell elemezni.

MARTYNA KATARZYNA GIBKA két tanulmányt is jegyez ebben a számban. Mindkét írás az irodalmi névadás elméleti kidolgozottságának hiányából eredeztethető. Véleménye szerint az irodalmi névadás kutatásához szükség lenne általánosan alkalmazható módszerekre és eszközökre, ezért bár első cikkében (49–67) regényszereplők tulajdonneveinek funkcióival foglalkozik, tehát egy konkrét névtípus működését vizsgálja egy adott irodalmi színerben, a célja ezzel valójában egy új elméleti megközelítés bemutatása. Ezt „a két aktus elméleté”-nek (the theory of two acts) nevezte el, mert a vázolt módszertan előfeltevése az, hogy a fikcionális alakokat jelölő név két aktusnak is szereplője: a regénybeli névadásnak és névhasználatnak. A tanulmány mindkét aktust modellezi, valamint két definíciót is javasol egy karakter tulajdonnévi funkciójának meghatározására egy regényben. A szerző zárszavában hangsúlyozza, hogy a fenti elmélet nem egy bizonyos irodalmi alkotás elemzéséhez készült, hanem a regényformában írt művekre, így az ilyen típusú narratíváknak és azok fordításainak a vizsgálatára alkalmazható.

GIBKA második írása (67–81) is fikcionális karakterek tulajdonneveinek a funkcióit vizsgálja, ebben az esetben azonban televíziós sorozatokban. A korábban vázolt két aktus elméletét adaptálja a megváltozott műfajra: az eredeti modelleket nem lehetett volna alkalmazni, mert azok a regény szerkezetére vonatkoztak, amely eltér a televíziós sorozatok szerkezetétől. Míg a regényben működő névadási aktusba be kell vonni a szerzőt, annak szituációs kontextusát és az olvasót egyaránt, addig egy televíziós sorozat névadási aktusában ezek az elemek nem jelennek meg. Helyettük három másik elem: a forgatókönyvcsapat, annak szituációs kontextusa és a néző kerül képbe. Ezzel analóg változások érvényesek a név televíziós sorozatban történő felhasználásának modelljében is. A szerző úgy véli, hogy a televíziós sorozatokban szereplő tulajdonnévi funkciók vizsgálata érdekében specifikált elméleti alapok és az elemzéshez szükséges eszközök létrehozása lehetővé teszi az egyes epizódok és sorozatok tanulmányozását, például egy televíziós sorozat különböző nyelvű változatainak összehasonlítását is. Az ilyen irányú tanulmányok vizsgálatának tárgyát egyaránt képezhetik a feliratok, a szinkronizálás és a narrálás. Mindez a funkciók és forrásaik természetének jobb megismerését eredményezi, létrehozva olyan módszereket, melyek megőrzik ezeket a funkciókat a fordításban.

Szakítva azzal a JAKOBSONI meglátással, mely szerint a poétikusság a diskurzusnak és alkotóelemeinek teljes átértékelése, VOLKER KOHLHEIM írása azt kívánja megmutatni, hogy ez az átértékelés gyakorlatilag a tulajdonnevek minden funkcióját érinti az irodalomban (81–93). Az irodalmi nevek fő feladata tehát az irodalmi karakter létesítése, nem pedig az azonosítás, amely így másodlagos funkcióvá válik az elbeszélés során. Másrészt a tulajdonnevekhez kapcsolódó asszociációk és konnotációk, például az egykori közszói (prepropriális) jelentés, a hasonló nevű irodalmi vagy „valós” karakterekre való hivatkozás, esetleg más asszociációk, amelyek zavaróak a való élet kommunikációjában, az irodalmi szövegekben kiemelkedő értékre tesznek szert. A nevek ambivalenciája a valós kommunikációban zavaró tényezőnek tekintett jelenség, amelynek felszámolására törekszenek a beszélők; a költői nyelv ugyanakkor sokszorosán hasznát láthatja. Ezt különböző példákkal támasztja alá a szerző (helynevek, fonoszemantika, hangszimbolika, hangzsmetafora stb.). Összefoglalva: a személynévek és a helynevek valós kommunikációból ismert funkciói az irodalomban átértékelődnek.

GRANT W. SMITH tanulmánya (93–109) azt az általános módot igyekszik bemutatni, ahogyan a jelek szimbolikusan működhetnek, több referens egyidejű megidézésével. A tanulmány kettős céllal íródott: egyrészt érvelni óhajt minden név szimbolikus jelentéspotenciálja mellett, másrészt azt kívánja bemutatni, hogy a Shakespeare műveiben szereplő nevek olyan szimbolikus jelentésekkel bírtak, amelyek általában érthetőek voltak korának közönsége számára. A nevek egyfajta jelek, és szimbolikus potenciáljuk az irodalomban érhető tetten a legvilágosabban; SMITH szerint ez különösen érvényes Shakespeare alkotásaira. A szerző A vihart választotta elemzése tárgyául, mivel a mű elsőként kapott helyett az Első főlíóban szerzője művészi látásmódjának reprezentánsaként, és az abban szereplő nevek és utalások illusztrálják is ezt a látásmódot. SMITH hat általános (és néha egymást átfedő) típust és a korábbi darabokból ismert nevet különböztet meg. Ez az utolsó típus megfordítja azokat a témákat, amelyekkel a nevek korábban társultak, jól szemléltetve ezzel a Shakespeare művészi látásmódjára jellemző iróniát.

A folyóiratszám a recenziós rovattal: két, irodalmi névtannal foglalkozó monográfia (VOLKER KOHLHEIM, *Der Name in der Literatur*; MARTYNA GIBKA, *Literary Onomastics. A Theory*), valamint egy nemzetközi névtani tanulmánykötet (OLIVIU FELECAN ed., *Onomastics between sacred and profane*) ismertetésével zárul (109–124).

3. Bár az irodalmi névadás vizsgálata szerteágazó kutatási terület, a vendégszerkesztőknek sikerült egy csokorba gyűjteniük és közreadniuk a témában jelentékeny elméleti és módszertani írásokat. Amint arra a folyóiratszám élén álló szerkesztői bevezető is rámutat, az akadémiai igényű kutatásokhoz elengedhetetlen, hogy megalapozzuk, továbbfejlesszük és tökéletesítsük a terület megfelelő eszközeit és módszereit, amint az is, hogy létrejöjjön egy erős, nemzetközi, a tudományterülettel foglalkozó kutatói hálózat és az együttműködésnek teret adó felület. Nem feledkezhetünk meg a fiatal névkutatókról, valamint arról sem, hogy a releváns publikációkat angol nyelven is hozzáférhetővé tegyük, hogy minél szélesebb kutatói réteghez jussanak el az irodalmi nevekkel kapcsolatos kutatási eredmények.

HEGEDŰS ORSOLYA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7438-5183>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara